

Kortfattad byggnadshistorik

Fellingsbro kyrka har en lång och komplicerad byggnadshistoria, som delvis kan rekonstrueras med hjälp av utgrävningsresultat och murverksanalys, samt beträffande den yngre tiden utifrån arkivalisk dokumentation. Nedan redogörs kortfattat för byggnadshistorien i kronologisk punktform.

- 1100-talet Trolig tillkomsttid för den äldsta stenkyrkan. Man kan anta att denna romanska kyrkobyggnad består av långhus och smalare kor som avslutats mot öster med en halvrund absid. Av denna äldsta kyrka kan eventuellt murverk finnas bevarat i den östra tornmurens lägre del. Ett trästycke med romansk ornamentik hittades vid den arkeologiska undersökningen 1968, liksom den i stenmagasinet inmurade gravstenen, kan härstamma från denna tid.
- 1200-talet Den undre halvdelen av det nuvarande tornet tillbyggs. Gråstensmurverket i denna del har en äldre prägel (jämnare skiftgång, omsorgsfullare murat, ingen skolsten). Gråstensmuren har troligen stått oputsad med brett utstrukna fogar och kvaderstensrits. Bevarade genomgående bjälkändar i murverket kan möjligen utgöra rest av en äldre takkonstruktion.
- Sent 1200-tal Den stora gotländska dopfunten med musselformad cuppa tillkommer.
- Högmedeltid Långhuset förlängs till en salskyrka, fram till den nuvarande östgaveln. Denna förses med ett högt gotiskt fönster med omfattning murad av profiltegel. Dess läge högt upp på östmuren antyder att ett trätunnvalv kan ha täckt långhuset.
- 1400-talet Tornet byggs på upp till ungefär nuvarande höjd. I början fortsätter man med gråsten (dock med en mer orgelbunden murningsteknik och med skolsten), men i övre delen övergår man till tegel, kanske för att kunna utföra blindingar med sågtandsskift, cirklar, band och päronformade klubbor. Att materialskiftet inte utgör skilda byggnadsetapper antyds av att övergången inte bildar ett jämt murkrön. Möjligen är det vid denna tid som kyrkobyggnaden för första gången putsas och får en ockra avfärgning.
- Senmedeltid Omfattande ombyggnad där kyrkan breddas och blir treskeppig genom att sidoskepp tillbyggs i norr och söder, vilka också dras fram på ömse sidor om tornet. Öppningar till de nya sidoskeppen från den gamla salskyrkan, skapas genom att slitsar i den gamla yttermuren rivs så att en arkad uppstår, medan det kvarvarande murverket bildar kraftiga pelare. Ett vapenhus på sydsidan framför nuvarande sydvästra porten tillbyggs, och möjligen är den nuvarande sakristian också från denna tid. Troligtvis är det i detta sammanhang som kyrkan valvslås med tegelvalv, och yttre strävpelare krönta av spiror tillkommer. Resultatet är en för sin tid mycket stor kyrka med hela 18 tegelslagna valv. Den senmedeltida byggnadsverksamheten sammanfaller med några kraftfulla kaniker som varit stationerade i Fellingsbro och som lämnat spår på den politiska arenan. Kyrkoherdeämbetet i Fellingsbro var sedan 1300-talet förenat med en ställning som kanik vid domkapitlet i Västerås. Kaniken innehade då ett s k prebende, vilket innebar att han hade rätt att uppbära tionden och andra uppbörder från ett kanske ganska

stort område. Troligen ska den s.k. kastalen, som står på kyrkogården ett stycke från kyrkan, sättas in i detta sammanhang, och bör då ha tillkommit som en solid magasinbyggnad.

- 1500-30 Ett praktfullt altarskåp från Antwerpen införskaffas.
- 1600-1700 Kyrkan rödfärgas och får rosa omfattningar och hörnmarkeringar.
- 1722 Golvet i hela kyrkan upphöjs. Kring sakristientrén får ett lägre plan med trappsteg anordnas.
- 1723 Predikstol med ljudtak i senbarockstil doneras av brukspatronen Nils Larsson Svedenstierna. Motivet i den förgyllda mittplattan föreställer Jesu möte med kvinnan vid Sykars brunn (Joh 4:5 ff). Den nya predikstolen ersätter en renässanspredikstol från 1626, som såldes till Östra Fågelviks kyrka i Värmland, där den ännu finns kvar.
- 1736 Nytt orgelverk av Johan Niclas Cahman installeras (1728 enligt Kilström). Fasaden förgylld, målad och försedd med träsniderier av stockholmsbildhuggaren Olof Gerdman 1756. Nytt orgelverk 1894 av Setterqvist & Söner, Örebro. Nuvarande orgelverk med 31 stämmor tillverkad 1969 av Fredriksborgs orgelbyggeri i Hilleröd, Danmark, med bevarande av 1700-talsfasaden och med ljudande fasadpipor.
- 1744-45 Ny altaruppsats i senbarockstil med snidad altartavla föreställande Kristus i Getsemane, av stockholmsbildhuggaren Olof Gerdman.
- 1750 Västentrén förses med en portalomfattning i senbarockstil av gottländsk sandsten. I segmentågen finns vapensköldar tillhöriga Gustav Soop (död 1679) och Christina Soop (död 1677). Stenytan var bemålad med linoljefärg, åtminstone delvis i kulörta färger. Det är osäkert om tunnvalet i det innanför belägna vapenhuset i tornets bottenvåning också tillkommer vid denna tid.
- 1762 Renovering av sakristian, bl.a. med förnyelse av bjälklaget. Möjligen är det vid detta tillfälle som golvnivån höjes ca 1 meter och vinkällaren kanske samtidigt tillkommer. I så fall är det också nu som en motsvarande höjning av portöppningen mot kyrkorummet görs. Det äldre plåtbeslagna dörrbladet återanvändes. Sannolikt tillkommer samtidigt portalomfattningen i senbarockstil på kyrkorumssidan. 1763 anges att sakristian var valvslagen.
- Efter 1763 Kyrkobygganden målas med gulockra kalkfärg.
- 1792 Svedenstiernska ättens gravkor med sandstensportal och ovalt fönster tillkommer.
- 1797 Tornets ursprungliga höga och spetsiga tornhuv nedsågas då reparation ej anses möjlig. En provisorisk flack brädhuv uppsätts och rödfärgas.
- 1806-11 Stor in- och utvändig ombyggnad, efter ritningar av Gustaf Ulrici Boman. Kyrkan omgestaltas radikalt och får ett nyklassicistiskt kyrkorum. De medeltida

valven avlägsnas, liksom de delar av mittskeppet (dvs den äldsta kyrkan) som burit dem. Det breda kyrkorummet delas genom kraftiga doriska kolonner i tre skepp med tunnvalv i mittskeppet och plana tak i sidoskeppen. Dekorationsmålningarna i fr.f.a tunnvalvet är troligen original från denna tid. Ett troligen senmedeltida vapenhus i söder rivs, och västingången blir huvudentré. I exteriören tillkommer vissa gotiserande element. Den övre tegelmurade delen av tornet omgestaltas, befintliga blinderingar sätts igen och en ny spetsbågig blindering som ska förstora intrycket av stora ljudöppningar huggs upp. Tornets takfot utformas som en spetsbågsfris, och en ny tornhuv i form av en lanternin byggs. De nuvarande stora spetsbågiga fönstren tas upp och sidoskeppsmurarna höjs så att ett stort flackt sadeltak kan täcka hela kyrkobyggnaden. Därmed försvinner också strävpelarnas spiror. Bygganden putsas och målas i en beige färgton.

- 1849 Kyrkan blir ”reparerad till väggar och innanrede”. Bl.a. tillkommer nuvarande läktarbarriär med dess dekor.
- 1873 Kyrkans spåntaksbeklädnad ersätts med ett skiffertak.
- 1876 Första värmesystemet tillkommer genom insättande av två ”Gurneyska ugnar”.
- 1889-1900 Kyrkan genomgår in- och utvändigt en rad olika renoverings- och reparationsåtgärder. Man inleder med att reparera tornet, och tornhuvuven får en ny kopparplåtsbeklädnad. Koret får nytt kalkstensgolv.
- 1891 Nytt golv av plank med kalksten i gångarna. Invändig målning och dekorerad med nyrappning av väggarna. Bröstning av pärlspontpanel längs ytterväggarna, vilka också ”befriades från utstickande stenar”. Nya innerdörrar, vindfångspartier, och portalomfattningar i nyrenässansstil, samt ny bänkinredning i nygotik.
- 1893 Nytt värmesystem installeras (s.k. kalorifer). Två av ”Ebbes bruks centraluppvärmningsapparater” installeras i ett nytt tillbyggt pannrum på östgaveln. Varm luften transporteras via två murade kulvertar i golvet. Glasmålningen i det halvrunda fönstret på östgaveln insätts. Kyrkans skiffertak ersätts med järnplåtsbeklädnad.
- 1894 Nya stentrappsteg från landsvägen upp till kyrkporten.
- 1900 Restaureringen avslutas med ”skrapning” och kalkning av hela exteriören. Sandstensportalerna restaureras och befrias från oljefärgsbemålning.
- 1912 Invändig ombyggnad av sakristian efter ritningar av arkitekten Magnus Dahlander. Av detta återstår idag troligen bara det inbyggda värdeskåpet samt möjligen ytterdörren av järn och de yttre gjutjärnfönsterna.
- 1920 Invändig renovering, där fr.f.a. de framdragna läktarna i sidoskeppen borttages, efter en olycka där delar av gipsundertaket under den södra läktaren fallit ned juldagsmorgon 1919. Möjligen är det vid detta tillfälle som den marmorering- och kvaderstensmålning tillkom, som fanns på vägar och pelare fram till 1968.
- 1924 Tornuret installeras efter gåva.

- 1925 Utvändig putsrenovering av tornet.
- 1935 Sakristian förses med nytt vindsbjälklag och undertak efter rötskada.
- 1939 Nytt värmesystem med vattenburen värme och radiatorer. De befintliga varmluftskulvertarna används delvis för ledningsdragningen.
- 1956 Utvändig putsrenovering av kyrkobygganden, putslagningar med cement och påslag av tunn ädelputs, Aktivian (KC-färg med glimmer).
- 1965 Yttertakens järnplåtsbeklädnad ersätts med kopparplåt. Nytt undertak läggs på befintlig takpanel. Takstolarna översedda. Stuprör av koppar.
- 1968-69 Invändigt genomförs en omfattande restaurering efter ett program av arkitekten Rolf Berg. Ny orgelläktare av platsbyggnad med nya läktartrappor och helt ny rumsindelning under läktaren. Samtliga golv omläggs eller förnyas, och kyrkorummets och sakristians bottenbjälklag av betong. För inklädnad av bef. bröstningspanel och i vissa väggar används moderna skivmaterial. Interiören får ny färgsättning både på väggar och snickerier. Koret delas i tre delar genom skrank i smidesjärn. I norra delen placeras det gamla Antwerpensskåpet medan södra delen blir dopkapell kring den högmedeltida dopfunten. Predikstolen sänkes och roteras ett 1/8 varv runt pelaren. Även sakristian förnyas och får wc- och skåpsinbyggnader. Alla nya tillskott präglas av en enkel saklighet i tidens anda. Värdefull fast inredning och dekorationsmålade ytor behandlas av konservator Gösta Lindström.
- 1968 En arkeologisk undersökning av marken under golvet i kyrkorummets, genomfördes under ledning av Birgitta Hoberg.
- 1984 Hängrännor och stuprör till torntaket uppsättes.
- 1985 Putsrenovering med hydrauliskt kalkbruk och avfärgning av samtliga fasader med Ernströms KC-färg.
- 1999 Utvändig putsrenovering av tornet och västfasaden. KC-färg, cementlagningar och lös puts borttogs, men så mycket som möjligt av äldre puts bevarades. Omputsning med hydrauliskt kalkbruk samt traditionellt utförd kalkavfärgning. De medeltida blinderingarna togs åter fram, förutom en päronformad blindering som döljs bakom nuvarande urtavla. Samtidigt gjordes en byggnadsarkeologisk undersökning av tornet.